

Purpose. *Summing up the theoretical aspects of the integrated communities in the sugar-beet sub-complex creation, and the estimation of their integrated ties effectiveness.*

Results. *Nowadays economic interaction of beet-undertakings and sugar-refineries are developed via strengthening the vertical integration. The production and processing of sugar-beets in Ukraine are based in the integrated communities dealing with growing roots and producing sugar. Agricultural, industrial, transportation companies, as well as additional and servicing productions are included into such communities. Such integrated structures provide wasteless usage and production processing, effective use of the resource potential, and the rise of the production effectiveness. In Ukrainian sugar-beet sphere recently integrated companies in 2014 beet season produced 76,6 % sugar out of the total production. At present only 7 regions of Ukraine can be called beet ones. Among them the important place is taken by Cherkassy region where the beet production exists only in an integration form. The center of the integrated sugar-beet Cherkassy sub-complex is LLC «Panda». Its goal is to provide stable development of the sugar-beet production and sugar making via the connection of ties and interests of all production participants. At «Panda»'s plants the great attention is paid to reconstruction and modernization. As the result such sugar-refineries have the lowest fuel consumption and high quality of the products.*

Conclusion. *The development of integration processes influences positively the undertaking productive activities, allows making their internal and external ties better, applies modern innovations into all spheres of agriculture, and provides the effectiveness of sugar-beet production.*

Keywords: *integration; concentration; integrated forming; raw zone; refineries; integration links; sugar beets; sugar.*

*Одержано редакцією 11.11.2015
Прийнято до публікації 14.11.2015*

УДК 631.11.331.4

ДУДНИК Оксана Сергіївна

*аспірант, Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», м. Київ
e-mail: ksushentsija@mail.ru*

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. *Малі форми господарювання в Черкаській області мають достатній потенціал розвитку, однак його реалізації перешкоджає ряд факторів: труднощі з реалізацією продукції, недостатня державна фінансова підтримка, низький рівень інформаційно-консультаційного і кадрового забезпечення. Для підвищення ефективності функціонування малих форм господарювання в сільському господарстві регіону запропоновано комплекс заходів і обґрунтовано пріоритетні напрямки вирішення зазначених проблем розвитку малих форм господарювання.*

Ключові слова: *малі форми господарювання, сільське господарство, фермерство, особисті селянські господарства, ефективність, багатокладність, агробізнес, кооперативи.*

Постановка проблеми. Роль малих форм господарювання в аграрному секторі Черкаської області досить велика: їх частка в загальному обсязі виробництва сільськогосподарської продукції у 2014 році становила 30,2%. Малі форми швидше реагують на зміну факторів зовнішнього середовища і ринкових ситуацій, дозволяють вирішувати проблему підвищення зайнятості в селах. У той же час значно відстають в оснащеності засобами виробництва, забезпеченості кадрами та об'єктами інфраструктури порівняно з великими та середніми підприємствами. Тому пошук шляхів

розвитку діяльності малих форм господарювання в сільському господарстві регіону, направлених на ефективне використання їх ресурсного потенціалу є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням впливу факторів розвитку малих форм господарювання в сільському господарстві займаються такі вчені, як Горьовий В. П., Збарська А. В., Збарський В. К., Семенда О. В. та інші. Незважаючи на широкий спектр досліджень щодо розвитку малих форм господарювання в сільському господарстві відсутні чіткі механізми стимулювання розвитку суб'єктів підприємництва на регіональному рівні, що ускладнює розвиток малих форм господарювання.

Метою статті є визначення основних напрямів активізації розвитку малих форм господарювання в сільському господарстві Черкаської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічна значимість малих форм господарювання в сільському господарстві (насамперед, селянських (фермерських) господарств і високотоварних особистих підсобних господарств) посилюється у зв'язку з необхідністю розвитку місцевих і регіональних агропродовольчих ринків (особливо у виробництві екологічно чистої продукції), вирішення соціальних проблем на селі (збереження сільського розселення, сільського способу життя та культури; задоволення рекреаційних потреб; забезпечення соціального контролю над територією).

Основні характеристики домогосподарств Черкаської області наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Особливості сільськогосподарської діяльності господарств населення Черкаської області

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Загальна кількість господарств, тис.	4612,1	4540,4	4359,0	4301,8	4241,6	4136,8
з них господарства, які:						
– утримують худобу та птицю, %	72,56	71,96	73,05	72,34	71,78	70,64
– мають у приватній власності сільськогосподарську техніку, %	4,82	5,16	5,86	6,44	7,16	7,81
Площа земельних угідь у володінні та користуванні господарств населення, тис.га	336,2	336,7	336,4	340,2	343,3	349,5
% до площі сільгоспугідь області	21,5	21,7	21,7	22	22,2	22,7
Площа земельних угідь у розрахунку на 1 господарство, тис.га	0,072	0,074	0,077	0,079	0,08	0,082
Валова продукція сільського господарства (у постійних цінах 2010р.; млн. грн.)	1954,7	3222,3	3596,4	3451,7	3611,3	3607,5
- рослинництва	1165,8	1894,2	2297,2	2151,1	2326,4	2334,8
- тваринництва	790,8	1328,1	1299,2	1300,6	1284,9	1272,7
Частка господарств населення у валовій продукції області, %	28,9	26,2	24,8	24,6	24,2	24,5
- рослинництва	37,1	29,8	26,9	26,5	25,8	26,7
- тваринництва	21,9	22,3	21,8	22	21,7	21,3

Складено автором на основі даних [1]

В Черкаській області спостерігається зниження кількості господарств населення, що обумовлено ускладненням демографічної ситуації, подорожчанням засобів виробництва, відсутністю доступу до джерел фінансування. Хоча рівень технічної оснащеності господарств зростає, відсоток господарств, що мають техніку є вкрай

низьким – 7,81%. Зростає і площа сільгоспугідь на одне господарство. У структурі рослинництва частка господарств знижується, проте 26,7% продукції виробляється ними. Досить значною залишається роль господарств населення у тваринництві.

Основними товаровиробниками картоплі, овочів та плодоягідної продукції являються особисті господарства населення. Високою є їх частка у виробництві картоплі – 96% загального обсягу (772,5 тис.т), овочів – 75% (267,1 тис.т), плодів та ягід – 89% (33,8 тис.т). Виробництво картоплі зросло на 7%, овочів – на 2%, плодів та ягід скоротилось на 24%. Населенням утримувалось 37% загальної чисельності великої рогатої худоби (у 2014р. – 34,8%), у т.ч. корів – 47,4%, свиней – 47,9%, овець і кіз – 87,1%, птиці всіх видів – 18,9%, бджолосімей 95,9% [1].

Активізація малого підприємництва у сільському господарстві пов'язана з розвитком фермерства. Економічні показники діяльності фермерських господарств Черкащини наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Фермерські господарства Черкаської області

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість фермерських господарств, одиниць	1134	1132	1125	1158	1208	1284
Площа сільськогосподарських угідь у користуванні фермерських господарств, тис. га	128,2	130,5	131,6	135,3	139,1	147,0
Площа сільськогосподарських угідь на 1 фермерське господарство, тис. га	0,11	0,12	0,12	0,12	0,12	0,11
Чисельність працівників у фермерських господарствах, осіб	3628	3446	3606	3772	3974	3922
Наявність тракторів, штук	7996	7224	7236	7545	7338	6980
Наявність комбайнів і збиральних машин, штук	2605	2479	2201	2239	2282	2099
Наявність техніки для тваринництва, штук	3287	3159	3563	3572	3638	3539
Енергетичні потужності, тис.кВт	2588	1851	1883	1975	1923	1775
Валова продукція сільського господарства у фермерських господарствах, у постійних цінах 2010 року, мільйонів гривень	204,9	200,2	685,5	685,0	831,7	839,4
- рослинництва	184,0	60,6	638,4	636,1	777,7	787,1
- тваринництва	20,9	112,0	47,1	48,9	54,0	52,3
Частка фермерських господарств у валовій продукції області, %	3	1,6	4,7	4,9	5,6	5,7
- рослинництва, %	5,9	1	7,5	7,8	8,6	9
- тваринництва, %	0,6	1,9	0,8	0,8	0,9	0,9

Складено автором на основі даних [1]

В області спостерігається зростання кількості фермерських господарств. Серед різних організаційно-правових форм підприємництва у сільському господарстві області вони складають 66,7%. Площа сільськогосподарських угідь, що припадає на одне фермерське господарство залишається практично незмінною – 0,12 тис.га. Зростає чисельність зайнятих. Проте погіршується матеріально-технічне забезпечення фермерських господарств за останні два роки.

Валова продукція фермерських господарств суттєво зросла порівняно з 2009 роком (практично в 4 рази). Хоча їх частка виробництва залишається не значною (5,7% у 2014 році), що свідчить про недостатній розвиток потенціалу виробництва цієї форми господарювання. У структурі виробництва фермерських господарств переважає рослинництво.

Основні фактори, що негативно впливають на розвиток малих форм господарювання в сільському господарстві Черкаської області полягають у:

- нерозвиненість виробничої та соціальної інфраструктури (ускладнений доступ суб'єктів малого бізнесу до ветеринарних послуг, насінництва, складно вирішуються питання, пов'язані з транспортом, зберіганням, переробкою продукції);
- труднощі зі збутом виробленої продукції (в тому числі через відсутність ефективного маркетингу);
- диспаритет цін між сільським господарством і промисловістю;
- низькі закупівельні ціни на сільськогосподарську сировину і продовольство;
- нестабільність державної підтримки сільського господарства (як прямими, так і непрямими методами);
- недостатній рівень інформаційної забезпеченості, бюрократизація системи управління АПК).

Для формування сучасних організаційних форм господарювання та покращення фінансового стану малих форм господарювання на селі необхідно здійснювати декілька груп заходів:

1. Основним напрямом вдосконалення державного регулювання є посилення адресності обсягів державного фінансування і підтримки. Перш за все, адресність державної підтримки фермерства повинна бути посилена в регулюючих програмних документах аграрної політики та бюджетному процесі у визначенні призначень і одержувачів. Важливими елементами системи державної підтримки мають стати агролізинг, страхування ризиків і відшкодування процентної ставки за інвестиційними кредитами, без чого важко буде здійснити модернізацію матеріальної бази фермерських господарств.

2. Необхідна реформа системи оподаткування фермерських господарств у напрямку збереження спрощеної системи оподаткування та пільг по ПДВ. Також необхідно передбачити податкові пільги для інноваційно активних підприємств.

3. Розвиток кредитно-фінансової системи шляхом децентралізації, зростання ролі місцевої влади та міжфермерського кооперування. Необхідною є розробка та реалізація регіональних програм розбудови інфраструктури аграрного ринку. За певних умов може бути ефективним короткострокове кредитування фермерських господарств із засобів регіональних бюджетів за пільговою ставкою під заставу продукції з повним або частковим погашенням боргу поставками в продовольчий фонд за фіксованими цінами. Але найбільш оптимальний шлях – розвиток міжфермерської кредитної кооперації. Необхідно також передбачити кошти в державному бюджеті на здешевлення кредитів для сільгоспвиробників на придбання вітчизняної техніки та визначити відповідний механізм кредитної підтримки.

4. Враховуючи, що відсутність паритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію негативно позначається на розвитку всіх категорій господарств необхідно посилити регулюючий вплив держави щодо обмеження монополізму постачальників промислових товарів сільському господарству, сформувавати умови для еквівалентного обміну між промисловістю та сільським господарством.

5. Вдосконалення інформаційно-консультативної підтримки: налагодити регіональні системи моніторингу соціально-економічного стану фермерства, вивчення громадської думки фермерів і сільського населення силами департаментів сільського

господарства, асоціацій фермерських господарств і соціологічних служб. Тому для фермерів необхідні інформаційно-консультаційна допомога, розширення доступу їх до ринку наукових, освітніх, консультаційних послуг та інформації. Необхідним є розвиток інституту дорадництва на основі структури Асоціації фермерських господарств.

6. Підтримка маркетингової діяльності малих форм господарювання можлива за рахунок створення багатофункціонального логістичного центру, що може створюватися на базі районних рад. Робота центрів має бути спрямована на управління матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками безпосередньо пов'язаними з життєвим циклом продукції підприємств малого агробізнесу. Логістичний центр буде також виконувати функції ділового центру для малого агробізнесу і допомагатиме підприємствам у зборі, зберіганні та поширенні інформації про переробників аграрної продукції, перевізників, експедиторів, торгових посередників, банківські структури, страхові компанії, сервісні організації, сучасні сільськогосподарські технології.

7. Ще одним важливим напрямом стимулювання розвитку фермерства є поглиблення інтеграційних процесів і кооперування, що забезпечить високий рівень вирішення проблем маркетингової діяльності та матеріально-технічного й технологічного забезпечення виробництва. Створення постачальницьких або сервісних обслуговуючих кооперативів розширить умови для спільного придбання і використання складної, енергомісткої та дорогої техніки, закупівлі матеріальних ресурсів, проведення ремонту і обслуговування технічних засобів. Результатом таких дій буде забезпечення надійності каналів постачання ресурсів, зниження витрат і підвищення результативності господарської діяльності фермерських господарств [4, с. 45]. Важливим напрямом об'єднання повинно стати посилення взаємодії між малими сільськогосподарськими підприємствами у вигляді асоціацій. Зростання їх активності повинно проявлятися у впливі на процеси законотворення, розподіл бюджетних коштів, захисті прав.

8. Соціальний напрям розвитку малих форм господарювання полягає у підтримці місцевих ініціатив розвитку сільських територій та підвищенні якості життя на селі; підтримці і популяризації мало розвинутих напрямів агросфери (виробництво лікарських рослин, зелений туризм та інші) для активізації підприємництва серед сільського населення.

9. Посилення екологічної складової у діяльності малих форм господарювання можливе за рахунок виділення коштів на компенсацію заходів, що спрямовуються підприємствами на збереження та підвищення родючості ґрунтів та боротьбу з ерозійними процесами; охорона земель та раціональне використання сільськогосподарських угідь; стимулювання органічного виробництва.

10. Одним із найбільш перспективних заходів підвищення матеріального забезпечення є створення центрів колективного користування (ЦКП), що володіють власною сільськогосподарською технікою та виконують механізовані роботи за договорами. Матеріально-технічна база ЦКП може бути на основі нової техніки, придбаної за умови значної державної підтримки, може складатися з нової та старої техніки, придбаної на вторинному ринку [2].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Комплекс заходів, направлених на вдосконалення умов діяльності малих форм господарювання в сільському господарстві регіону повинен бути направленим на формування їх оптимальних виробничо-економічних параметрів. Стимулювання підвищення фінансового забезпечення, розвитку кооперації, інформаційно-консультаційного і логістичного забезпечення дозволять значно підвищити економічну ефективність діяльності малих форм господарювання за рахунок встановлення оптимального поєднання наявних ресурсів.

Список використаної літератури

1. Офіційний сайт Головного управління статистики у Черкаській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ck.ukr-stat.gov.ua

2. Збарська А. В. Забезпечення конкурентоспроможності фермерських господарств сільського регіону / А. В. Збарська // Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. – 2013. – №1. – С. 142-150.
3. Горьовий В. П. Управління розвитком малих сільськогосподарських підприємств / В. П. Горьовий, А. В. Збарська // Облік і фінанси. – 2013. – №3. – С. 125-130.
4. Збарський В. К. Розвиток різноукладності в аграрному секторі України / В. К. Збарський, А. В. Збарська // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – №4. – С. 107-115.
5. Семенда О. В. Оцінка ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах / О. В. Семенда // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2014. – №1(8). – С. 296-303.

References

1. The official site of the Main Statistical Office in Cherkasy region (2015), "Agriculture" Available at: www.ck.ukr-stat.gov.ua (Accessed 29 January 2016).
2. Zbarska, A. V. (2013). Ensuring the competitiveness of rural farming region, *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Finansy i kredit*, vol. 1, pp. 142–150. (in Ukr)
3. Horovyi, V. P. & Zbarska, A. V. (2013). Managing the development of small farms, *Oblik i finansy*, vol.3, pp. 107-115. (in Ukr)
4. Zbarskyi, V. K. & Zbarska, A. V. (2014). The development of multiculturalism in the agricultural sector of Ukraine, *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, 3, 125-130. (in Ukr)
5. Semenda, O. V. (2014). Evaluating the effectiveness of land use on farms, *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, 1(8), 296-303. (in Ukr)

DUDNYK Oksana Sergiivna

postgraduate

National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics», m. Kyiv

PROBLEMS AND PROSPECTS OF SMALL FORMS OF ENTREPRENEURSHIPS DEVELOPMENT IN AGRICULTURE CHERKASSY REGION

Abstract. Introduction. Learning problems intensify production in small forms of economic and social activity of the rural population and the search for reasonable ways to resolve them are actual problems for domestic agrarian science and practice. Recommendations should be directed to find a way out of the agrarian sector of the systemic crisis.

Purpose. The article is to determine the main directions of activization of small forms of entrepreneurship in agriculture Cherkassy region.

Methods. The study methods were used: systemic, structural and comparative analysis.

Results. The analysis of the activity of small farms at the present stage was analysed and identified key factors and key methodological tools to improve the organization of production and management in them. The main ways to improve the financial condition and improve the efficiency of small farms are developed. The factors that have a positive impact on the development of small farms in the regional agribusiness are revealed. Recommendations on the organization of regional agricultural multifunctional logistics center are create. In order to improve the conditions of agricultural products, increase the profitability of small farms in agriculture justified proposals for improving the structure of cooperatives. Priorities of small enterprises, to improve the efficiency of their activities are grounded.

Originality. The basic directions of efficiency productions increase in small forms of entrepreneurship due to changes in organizational and economic, technical-technological and social factors are based.

Conclusion. The set of measures aimed at improving the conditions of small forms of entrepreneurship in regions agriculture should be aimed at enabling their optimal production and economic parameters.

Key words: small forms of entrepreneurship; agriculture; farming; personal farm; efficiency; stratification; agribusiness; cooperatives.

Одержано редакцією 29.10.2015
Прийнято до публікації 11.11.2015